

Ondernemingsrecht

132

Vrijheid van uittreding bij coöperatie

Hoge Raad

16 februari 2024, nr. 22/04861,

ECLI:NL:HR:2024:241

(mr. Kroeze, mr. Wattendorff, mr. Lock, mr. Salomons, mr. Teuben)

(Concl. A-G Assink; ECLI:NL:PHR:2023:910)

Noot mr. M.A.J. Cremers

Coöperatie. Terugbetalingsverplichting in huishoudelijk reglement doet afbreuk aan reeds bij fusiebesluit toegezegde transactiesom en verbindt daarmee financiële verplichting aan uittreding. Voorwaarde verbonden aan uittreding vereist statutaire basis. Verwijzing naar HR 12 juni 2015, m.nt. Cremers en cassatie van Hof Arnhem-Leeuwarden 27 september 2022, «JOR» 2023/32, m.nt. Van der Sangen.

[BW art. 2:60]

Art. 2:60 BW bepaalt dat bij de statuten van de coöperatie voorwaarden kunnen worden verbonden aan de uittreding. Die voorwaarden moeten volgens de bepaling in overeenstemming zijn met het doel en de strekking van de coöperatie. Ook moet de vrijheid van uittreding daarbij behouden blijven. Een voorwaarde die verder gaat dan geoorloofd is, wordt in zoverre voor niet geschreven gehouden (HR 12 juni 2015, «JOR» 2016/86, m.nt. Cremers, r.o. 4.1.2).

Aan de eis van art. 2:60 BW dat de uittredingsvoorwaarde is opgenomen in de statuten, is voldaan als uit de statuten voor de leden deze voorwaarde kenbaar is en de aard en omvang van de daaruit voortvloeiende verplichtingen voor hen bepaalbaar zijn. In dat geval is immers aan het doel en de strekking van die eis voldaan (HR 12 juni 2015, r.o. 4.1.3).

Het hof heeft geconcludeerd dat de statuten van DOC Kaas geen basis bevatten voor terugbetaling van het uitgekeerde deel van de transactiesom, dat sprake is van een met art. 2:60 BW strijdige

situatie en dat art. 11 lid 4 van het Huishoudelijk reglement (hierna: Hr) een nietige bepaling is. Dit oordeel moet worden gezien in het licht van de – in cassatie niet of tevergeefs bestreden – vaststellingen van het hof dat de transactiesom “te betalen [is] aan de leden van DOC Kaas”; dat de transactiesom “een tijdens het fusiebesluit van 21 mei 2015 aan alle leden (...) toegezegde (extra) (financiële) vergoeding” is en dat de aanspraak van de melkveehouders op hun deel van de transactiesom rechtstreeks voortvloeit uit het fusiebesluit van 21 mei 2015. In het oordeel van het hof ligt aldus besloten dat de terugbetalingsverplichting van art. 11 lid 4 Hr afbreuk doet aan de al bij het fusiebesluit aan de leden toegezegde transactiesom en dus aan uittreding een financiële verplichting verbindt, en daarom is aan te merken als een voorwaarde die is verbonden aan de uittreding van een lid zoals bedoeld in art. 2:60 BW. Dit oordeel geeft geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting en is niet onbegrijpelijk of onvoldoende gemotiveerd. Dat de leden van DOC Kaas art. 11 lid 4 Hr niet hebben ervaren als een uittredingsbeperking, is in dit verband niet van belang, zodat het hof niet op die stelling behoefde in te gaan.

Drents Overijsselse Coöperatie Kaas UA te Hoogeveen,

eiseres tot cassatie,

hierna: DOC Kaas,

advocaat: L.V. van Gardingen,

tegen

1. [verweerder 1] BV,

en nog 62 anderen,

verweerders in cassatie,

verweerders in cassatie 1-52 hierna tevens: de

melkveehouders groep A,

verweerders in cassatie 53-62 hierna tevens: de

melkveehouders groep B,

verweerder in cassatie 63 hierna tevens: de melk-

veehouder groep C,

verweerders gezamenlijk: de melkveehouders,

advocaat: D.M. de Knijff.

(...; red.)

2. Uitgangspunten en feiten

2.1. In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

(i) DOC Kaas vervaardigde zuivelproducten.

(ii) DOC Kaas wenste te fuseren met branchegeenoot DMK Deutsches Milchkontor eG (hierna:

DMK). Op de algemene ledenvergadering van 21 mei 2015 hebben de leden van DOC Kaas voor de fusie met DMK gestemd.

(iii) De fusie tussen DOC Kaas en DMK is vormgegeven door samenvoeging van ieders dochteren werkmaatschappijen (DOC Kaas B.V. en DOC Kaas Vastgoed B.V., respectievelijk DMK Deutsches Milchkontor GmbH (hierna: DMK GmbH)) per 4 april 2016, door middel van de overdracht van de aandelen in DOC Kaas B.V. en DOC Kaas Vastgoed B.V. door DOC Kaas aan DMK GmbH. DOC Kaas verkreeg daarvoor 10% van de aandelen in DMK GmbH, alsmede een transactiesom van € 20 miljoen, te betalen aan de leden van DOC Kaas (hierna: de transactiesom).

(iv) Bij besluit van 15 december 2015 heeft de ledenraad van DOC Kaas een nieuw huishoudelijk reglement (hierna ook: Hr) vastgesteld, dat op 1 januari 2016 in werking is getreden. In het huishoudelijk reglement is een nieuw art. 11 opgenomen, waarin de uitkering van de transactiesom – voor zover van belang – als volgt is geregeld:

“Artikel 11

TRANSACTIESOM DMK

Met de overdracht van de aandelen in DOC Kaas B.V. en DOC Kaas Vastgoed B.V. naar DMK GmbH komt er een transactiesom beschikbaar voor de coöperatie groot € 20.000.000. Deze transactiesom wordt aan de leden uitgekeerd met inachtneming van de volgende regels:

1. De transactiesom wordt in door het bestuur te bepalen tranches uitgekeerd. De eerste tranche zal worden uitbetaald in februari 2016, of zoveel later als de transactiesom beschikbaar komt.

2. Leden die voldoen aan de volgende cumulatieve eisen komen in aanmerking voor uitbetaling van een tranche:

a. het lid was op 21 mei 2015 lid van de coöperatie, (...), en:

b. het lid is lid van de coöperatie op het moment van de uitkering en:

c. het lid heeft op het moment dat de uitkering plaatsvindt zijn lidmaatschap niet opgezegd op een wijze dat dit lidmaatschap eindigt op of voor 31 december 2018 en:

d. het lid is zijn verplichting tot het storten van gelden op de ledenrekening op 31 december 2015 en daarna steeds volledig nagekomen.

3. (...)

4. Een lid dat voor 31 december 2018 zijn lidmaatschap van de coöperatie beëindigt (op welke wijze dan ook), of een lid dat voor 31 december

2018 ophoudt conform de reglementen van en overeenkomsten met de coöperatie melk te leveren aan de coöperatie, dient reeds ontvangen tranches van de transactiesom aan de coöperatie terug te betalen. Deze terugbetalingsverplichting is niet van toepassing in geval van overmacht of indien het lid opzegt wegens bedrijfsbeëindiging en hij zijn bedrijf vervolgens ook definitief beëindigt. De coöperatie kan deze terugbetalingsverplichting verrekenen met al hetgeen de coöperatie uit welken hoofde dan ook verschuldigd is aan het (oud-)lid.”

(v) In de periode april-juli 2016 heeft DOC Kaas de transactiesom op basis van een door haar geformuleerde sleutel verdeeld over en uitgekeerd aan haar leden, waaronder de melkveehouders, uitgezonderd melkveehouder groep C.

(vi) De melkveehouders hebben op verschillende momenten hun lidmaatschap bij DOC Kaas opgezegd tegen verschillende data.

(vii) DOC Kaas heeft een bedrag gelijk aan het aan de melkveehouders groep A en de melkveehouders groep B uitgekeerde aandeel van de transactiesom op hun melkgeld ingehouden. DOC Kaas heeft aan melkveehouder groep C geen (deel van de) transactiesom uitgekeerd.

2.2. In deze procedure vorderen de melkveehouders – voor zover in cassatie van belang – veroordeling van DOC Kaas tot betaling aan iedere melkveehouder van (i) in geval van de melkveehouders groep A en de melkveehouders groep B: het aan de desbetreffende melkveehouder toekomende melkgeld waarvan de omvang gelijk is aan het door DOC Kaas met het melkgeld verrekende aandeel in de transactiesom, en in geval van melkveehouder groep C: zijn aandeel in de transactiesom (de vorderingen onder B.) en (ii) het aan de desbetreffende melkveehouder toekomende resterende melkgeld over december 2016 (de vorderingen onder C.), vermeerderd met de wettelijke (handels)rente.

2.3. De rechtbank heeft de vorderingen toegewezen.

2.4. Het hof¹ heeft het eindvonnis van de rechtbank vernietigd en (onder verbetering van gronden) DOC Kaas veroordeeld tot betaling aan iedere melkveehouder van de vorderingen on-

1 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 27 september 2022 («JOR» 2023/32, m.nt. Van der Sangen; red.), ECLI:NL:GHARL:2022:8349.

der B. en de vorderingen onder C., vermeerderd met de wettelijke (handels)rente. Het hof heeft daartoe – voor zover in cassatie van belang – als volgt overwogen.

De melkveehouders voeren aan dat de bepaling in art. 11 lid 4 Hr (“de terugbetalingsverplichting”) een statutaire basis mist en om die reden nietig is. Het hof is het daarmee eens. Uit art. 2:27 lid 4, onder c, BW en art. 2:34a BW in verbinding met art. 2:53a lid 1 BW in verbinding met art. 2:60 BW volgt dat de uit het lidmaatschap van een coöperatie voortvloeiende verplichtingen en verbintenissen bij of krachtens de statuten aan de leden kunnen worden opgelegd. Deze bepalingen brengen mee dat een statutaire basis is vereist voor de verplichtingen en verbintenissen die aan het lidmaatschap worden gekoppeld. De statuten kunnen weliswaar bepalen dat een orgaan van de coöperatie bij besluit verbintenissen kan opleggen aan de leden of dat een verbintenis nader wordt uitgewerkt in een huishoudelijk reglement, maar de aard van de desbetreffende verbintenis moet steeds uit de statuten kenbaar zijn. Is een besluit van een orgaan van de coöperatie waarbij een verbintenis aan de leden wordt opgelegd niet op de statuten gegrond, dan is het nietig en bindt het de leden niet. De verbintenissen om een van de coöperatie ontvangen bedrag terug te betalen indien een lid zijn lidmaatschap binnen een bepaalde termijn beëindigt, vloeit uit het lidmaatschap voort en behoeft dus een statutaire basis. Dit geldt ook voor een verplichting tot terugbetaling van een transactiesom als hier aan de orde. (rov. 7.11) DOC Kaas heeft aangevoerd dat de basis voor de in art. 11 lid 4 Hr neergelegde verplichting tot terugbetaling van een extra vergoeding die het gevolg is van de fusie (“de transactiesom”) kan worden gevonden in enkele door haar genoemde statutaire bepalingen. Het hof kan DOC Kaas daarin niet volgen. (rov. 7.12)

Nu DOC Kaas niet duidelijk heeft kunnen maken waar de basis voor terugbetaling in haar statuten kan worden gevonden, moet de slotsom luiden dat deze er niet is en dat sprake is van een met art. 2:60 BW strijdige situatie en dat art. 11 lid 4 Hr een nietige bepaling is. Dit wordt niet anders als in aanmerking wordt genomen, zoals DOC Kaas aanvoert, dat art. 11 Hr op basis van unanimitieit en zonder bezwaar van welk lid dan ook tot stand is gekomen. Gevolg is dat DOC Kaas de aan de melkveehouders (met uitzondering van de melkveehouder groep C) uitgekeerde transactie-

som niet mocht verrekenen met het nog aan hen verschuldigde bedrag aan melkgeld. (rov. 7.13) DOC Kaas kan uitbetaling van het melkgeld niet weigeren met een beroep op art. 11 lid 4 Hr. Dat betekent niet dat geheel art. 11 Hr nietig is dan wel vernietigd moet worden en het DOC Kaas (bijgevolg) vrijstaat een nieuw besluit te nemen over de toekenning van de transactiesom. De aanspraak van de melkveehouders op hun deel van de transactiesom vloeit rechtstreeks voort uit het fusiebesluit van 21 mei 2015; de daarop door DOC Kaas toegepaste voorwaarde van een minimale lidmaatschapsduur na de fusie mist toepassing omdat de daarvoor noodzakelijke statutaire basis ontbreekt. (rov. 7.15)

Behalve de vordering onder B. van melkveehouder groep C zien de vorderingen onder B. en C. van de melkveehouders op melkgeld en dus op betaling van de door hen aan DOC Kaas geleverde melk op grond van de leveringsovereenkomsten. DOC Kaas heeft die bedragen niet betaald omdat zij meende daarvoor een tegenvordering te hebben (vordering onder B.) dan wel omdat zij meende het over december 2016 gevorderde niet verschuldigd te zijn (vordering onder C.). Het beroep van DOC Kaas op zowel het een als het ander faalt. Daarmee heeft DOC Kaas nagelaten te betalen wat zij ingevolge de leden- en leveringsovereenkomst – een handelsovereenkomst in de zin van art. 6:119a BW – verschuldigd was. DOC Kaas is daarom over de bedragen van de hier bedoelde vorderingen wettelijke rente als bedoeld in art. 6:119a BW verschuldigd. (rov. 7.22)

3. Beoordeling van het middel

3.1.1. Onderdeel 1 van het middel richt zich met verschillende klachten tegen het oordeel van het hof in rov. 7.11-7.13.

Onderdeel 1.3 klaagt dat het oordeel van het hof – voor zover dit aldus moet worden gelezen dat art. 11 lid 4 Hr een uittredingsvoorwaarde is waarvoor op grond van art. 2:60 BW een statutaire basis is vereist – getuigt van een onjuiste rechtsopvatting. Volgens de klacht is van een uittredingsvoorwaarde in de zin van art. 2:60 BW slechts sprake als aan de leden een verplichting wordt opgelegd die de mogelijkheid voor leden om hun lidmaatschap op te zeggen belemmert, althans valt onder een uittredingsvoorwaarde niet een voorwaarde voor een (definitieve) aanspraak op een eenmalige, additionele “aanblijfbonus”.

Onderdeel 1.4 klaagt dat, voor zover het hof het voorgaande niet heeft miskend, zijn oordeel onvoldoende begrijpelijk is gemotiveerd. Volgens het onderdeel valt niet in te zien dat de eenmalige extra “aanblijfbonus” of het voldoen aan de voor definitieve aanspraak daarop geldende voorwaarde, een uittredingsvoorwaarde in de zin van art. 2:60 BW zou zijn, althans kan hetgeen het hof in dit kader heeft vastgesteld deze conclusie niet dragen. Het onderdeel klaagt dat het hof niet (voldoende) kenbaar bij zijn oordeel zou hebben betrokken de essentiële stellingen van DOC Kaas dat (i) art. 11 lid 4 Hr geen zelfstandige of additionele verplichting voor de leden bevat, maar slechts een voorwaarde stelt voor de (definitieve) toekenning van een eenmalige, extra uitkering en (ii) art. 11 lid 4 Hr feitelijk niet als uittredingsbeperking is ervaren door de melkveehouders.

3.1.2. Art. 2:60 BW bepaalt dat bij de statuten van de coöperatie voorwaarden kunnen worden verbonden aan de uittreding. Die voorwaarden moeten volgens de bepaling in overeenstemming zijn met het doel en de strekking van de coöperatie. Ook moet de vrijheid van uittreding daarbij behouden blijven. Een voorwaarde die verder gaat dan geoorloofd is, wordt in zoverre voor niet geschreven gehouden.²

Aan de eis van art. 2:60 BW dat de uittredingsvoorwaarde is opgenomen in de statuten, is voldaan als uit de statuten voor de leden deze voorwaarde kenbaar is en de aard en omvang van de daaruit voortvloeiende verplichtingen voor hen bepaalbaar zijn. In dat geval is immers aan het doel en de strekking van die eis voldaan.³

3.1.3. Het hof heeft in rov. 7.11-7.13 geconcludeerd dat de statuten van DOC Kaas geen basis bevatten voor terugbetaling van het uitgekeerde deel van de transactiesom, dat sprake is van een met art. 2:60 BW strijdige situatie en dat art. 11 lid 4 Hr een nietige bepaling is. Dit oordeel moet worden gezien in het licht van de – in cassatie niet of tevergeefs (zie hierna in 3.3) bestreden – vaststellingen van het hof dat de transactiesom “te betalen [is] aan de leden van DOC Kaas” (rov. 4.4), dat de transactiesom “een tijdens het fusiebesluit van 21 mei 2015 aan alle leden (...) toegezegde (extra) (financiële) vergoeding” is (rov. 7.14) en

dat de aanspraak van de melkveehouders op hun deel van de transactiesom rechtstreeks voortvloeit uit het fusiebesluit van 21 mei 2015 (rov. 7.15). In het oordeel van het hof ligt aldus besloten dat de terugbetalingsverplichting van art. 11 lid 4 Hr afbreuk doet aan de al bij het fusiebesluit aan de leden toegezegde transactiesom en dus aan uittreding een financiële verplichting verbindt, en daarom is aan te merken als een voorwaarde die is verbonden aan de uittreding van een lid zoals bedoeld in art. 2:60 BW. Dit oordeel geeft geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting en is niet onbegrijpelijk of onvoldoende gemotiveerd, zodat de hiervoor in 3.1.1 weergegeven klachten falen. Dat de leden van DOC Kaas art. 11 lid 4 Hr niet hebben ervaren als een uittredingsbeperking, is in dit verband niet van belang, zodat het hof niet op die stelling behoefde in te gaan.

3.2.1. Onderdeel 7 richt zich tegen rov. 7.22, waarin het hof heeft geoordeeld dat de vorderingen onder B. en C. (behalve de vordering onder B. van melkveehouder groep C) zien op betaling van de door de melkveehouders op grond van de leveringsovereenkomsten aan DOC Kaas geleverde melk, dat deze overeenkomsten handelsovereenkomsten zijn in de zin van art. 6:119a BW en dat DOC Kaas over de bedragen van deze vorderingen wettelijke handelsrente als bedoeld in art. 6:119a BW verschuldigd is.

Onderdeel 7.1 klaagt dat het hof met dit oordeel miskent dat alleen sprake is van een handelsovereenkomst bij een overeenkomst om baat die een of meer van de partijen verplicht iets te geven of te doen en die tot stand is gekomen tussen een of meer natuurlijke personen die handelen in de uitoefening van een beroep of bedrijf, of rechtspersonen in de zin van art. 6:119a lid 1 BW, en dat wettelijke handelsrente alleen van toepassing is op de primaire betalingsverplichting die uit een handelsovereenkomst voortvloeit. Althans miskent het hof volgens het onderdeel dat de wijze waarop een coöperatie en haar leden in hun onderlinge bijzondere verhouding geleverde melk vergoeden, primair wordt gereguleerd in die lidmaatschapsfeer binnen de coöperatie – in dit geval door de statuten en het huishoudelijke reglement – en dat de leveringsovereenkomsten slechts een beperkte aanvullende rol vervullen.

3.2.2. Art. 6:119a lid 1 BW bepaalt dat de schadevergoeding, verschuldigd wegens vertraging in de voldoening van een geldsom, in het geval van een handelsovereenkomst bestaat in de wettelijke ren-

2 HR 12 juni 2015 («JOR» 2016/86, m.nt. Cremers; *red.*), ECLI:NL:HR:2015:1601, rov. 4.1.2.

3 HR 12 juni 2015, ECLI:NL:HR:2015:1601, rov. 4.1.3.

te van die som met ingang van de dag volgend op de dag die is overeengekomen als de uiterste dag van betaling tot en met de dag waarop de schuldenaar de geldsom heeft voldaan. Onder een handelsovereenkomst wordt volgens art. 6:119a lid 1 BW verstaan de overeenkomst om baat die een of meer van de partijen verplicht iets te geven of te doen en die tot stand is gekomen tussen een of meer natuurlijke personen die handelen in de uitoefening van een beroep of bedrijf, of rechtspersonen.

3.2.3. Art. 6:119a BW is ingevoerd ter implementatie van Richtlijn 2000/35/EG (thans: Richtlijn 2011/7/EU⁴) betreffende bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties.⁵ Art. 1 lid 2 Richtlijn 2011/7/EU bepaalt dat de richtlijn van toepassing is op alle betalingen tot vergoeding van handelstransacties. Handelstransacties zijn volgens art. 2 lid 1 Richtlijn 2011/7/EU transacties tussen ondernemingen of tussen ondernemingen en overheidsinstanties die leiden tot het leveren van goederen of het verrichten van diensten tegen vergoeding.

Het begrip “handelstransacties” dient autonoom en uniform te worden uitgelegd. Blijkens rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: HvJEU) moet het begrip “handelstransacties” ruim worden opgevat en valt het niet noodzakelijkerwijs samen met het begrip “overeenkomst”.⁶ Om een transactie te kunnen aanmerken als een handelstransactie moet zij zijn verricht tussen ondernemingen of tussen ondernemingen en overheidsinstanties en moet de transactie leiden tot het leveren van goederen of het verrichten van diensten tegen vergoeding.⁷

3.2.4. Het hof diende in het licht van de rechtspraak van het HvJEU zoals hiervoor in 3.2.3 weergegeven, te beoordelen of de bedragen van de vorderingen onder B. en C. (behalve de vordering onder B. van melkveehouder groep C) die DOC

Kaas aan de melkveehouders moet betalen, gebaseerd zijn op een handelstransactie in de zin van art. 2 lid 1 Richtlijn 2011/7/EU en daarmee op een handelsovereenkomst als bedoeld in art. 6:119a BW.

Het hof heeft in rov. 7.22 geoordeeld dat de vorderingen zien op melkgeld, en dus op betaling van de door de melkveehouders (natuurlijke personen die handelen in de uitoefening van een beroep of bedrijf, of rechtspersonen) aan DOC Kaas (een coöperatie) op grond van de leveringsovereenkomsten geleverde melk. In dit oordeel ligt besloten dat is voldaan aan de voorwaarden zoals hiervoor in 3.2.3 weergegeven. Het oordeel van het hof dat sprake is van een handelsovereenkomst in de zin van art. 6:119a BW en dat daarom over de bedragen van de vorderingen onder B. en C. (behalve de vordering onder B. van melkveehouder groep C) wettelijke handelsrente is verschuldigd, geeft daarom geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting. Onderdeel 7.1 faalt dus.

3.3. De overige klachten van het middel kunnen evenmin tot cassatie leiden. De Hoge Raad hoeft niet te motiveren waarom hij tot dit oordeel is gekomen. Bij de beoordeling van deze klachten is het namelijk niet nodig om antwoord te geven op vragen die van belang zijn voor de eenheid of de ontwikkeling van het recht (zie art. 81 lid 1 RO).

4. Beslissing

De Hoge Raad:

- verworpt het beroep;
- veroordeelt DOC Kaas in de kosten van het geding in cassatie (...; *red.*).

NOOT

1. Dit arrest adresseert verschillende rechtsvragen waaronder (i) de vraag over de mogelijkheid voor een coöperatie om uittredende leden een financiële verplichting op te leggen (art. 2:60 BW) en (ii) de vraag of in de bewuste situatie sprake was van een handelsovereenkomst (art. 2:119a BW). In deze noot zal ik mij richten op de eerste vraag.

2. Art. 2:60 BW betreft de ledenbinding bij een coöperatie. Uitgangspunt is dat leden van een coöperatie, evenals de leden van een vereniging, het recht hebben om uit te treden (art. 2:53a lid 1 BW jo. art. 2:35 lid 1 sub b BW en art. 2:36 BW). Op grond van art. 2:60 BW kunnen er bij de coö-

4 Richtlijn 2011/7/EU van het Europees Parlement en de Raad van 16 februari 2011 betreffende bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties (her-schikking), PbEU 2011, L 48/1.

5 HR 15 januari 2016, ECLI:NL:HR:2016:70, rov. 3.3.2.

6 HvJEU 1 december 2022, zaak C-419/21, ECLI:EU:C:2022:948 (X (*Levering van medisch materiaal*)), punt 22.

7 HvJEU 1 december 2022, zaak C-419/21, ECLI:EU:C:2022:948 (X (*Levering van medisch materiaal*)), punt 23.

peratie aan die uittreding voorwaarden worden verbonden. Dit kan de ledenbinding vergroten en kan tevens behulpzaam zijn met het oog op de continuïteit van de coöperatie, die vaak grote investeringen moet doen in het kader van het bedrijf dat de coöperatie ten behoeve van de leden uitoefent of doet uitoefenen. Wil de coöperatie een beroep doen op die uittreedvoorwaarden, dan moet dit met inachtneming van art. 2:60 BW. 3. Art. 2:60 BW was eveneens onderwerp van een geschil (waarbij dezelfde coöperatie betrokken was als in de onderhavige casus) in het arrest van de Hoge Raad van 12 juni 2015, «JOR» 2016/86, m.nt. Cremers. A-G Van Peurseem overwoog in de conclusie bij dat arrest dat bij toepassing van art. 2:60 BW aan drie vereisten moet zijn voldaan, te weten a) de vrijheid van uittreding uit de coöperatie moet in stand blijven, b) de uittreedvoorwaarden moeten berusten op de statuten en c) in overeenstemming zijn met doel en strekking van de coöperatie. De Hoge Raad heeft vervolgens in dat arrest vastgesteld dat aan het vereiste als bedoeld onder b) is voldaan, als (i) voor de leden deze voorwaarde uit de statuten kenbaar is en (ii) de aard en omvang van de daaruit voortvloeiende verplichtingen voor hen bepaalbaar zijn, hetgeen volgens de Hoge Raad in casu het geval was. Uit het arrest volgde dat het niet nodig was dat een schadevergoedingsverplichting bij uittreding volledig in de statuten of in een huishoudelijk reglement is uitgewerkt, maar dat het ook mogelijk is dat een schadevergoedingsverplichting op basis van een statutaire regeling wordt vastgesteld, zolang de verplichting tot schadevergoeding op grond van de statutaire bepaling voldoende kenbaar en bepaalbaar is.

4. Ook in het onderhavige arrest stond de vraag centraal in hoeverre de statuten voldoende basis bevatten voor de financiële verplichting van uittredende leden bij de coöperatie (destijds) genaamd Drents Overijsselse Coöperatie Kaas BA (hierna DOC Kaas). DOC Kaas wenste een fusie aan te gaan met branchegenoot DMK Deutsches Milchkonter eG (hierna DMK). De leden van DOC Kaas hebben op de algemene vergadering van 21 mei 2015 voor de fusie met DMK gestemd. Het betrof geen juridische fusie (waarbij de ene rechtspersoon verdwijnt en het gehele vermogen onder algemene titel overgaat in de verkrijgende rechtspersoon), maar een zogenoemde aandelenfusie; in ruil voor de aandelen in de dochter-

maatschappijen van DOC Kaas, verkreeg DOC Kaas per 4 april 2016 (i) 10% van de aandelen in DMK GmbH en (ii) een transactiesom van € 20 miljoen (hierna transactiesom). Deze transactiesom is vervolgens in de periode april-juni 2016 onder de leden (hierna uitkering) verdeeld met inachtneming van de in het huishoudelijk reglement vastgestelde voorwaarden. Bij besluit van de ledenraad op 15 december 2015 was een nieuw huishoudelijk reglement vastgesteld, dat op 1 januari 2016 in werking is getreden. Onderdeel van de voorwaarden van het huishoudelijk reglement was dat er geen recht op een uitkering bestond respectievelijk sprake was van een terugbetalingsverplichting voor leden die (op of) voor 31 december 2018 het lidmaatschap van DOC Kaas beëindigden (hierna vroegtijdige opzegging).

Bij vroegtijdige opzegging van leden die reeds een uitkering hadden ontvangen, heeft DOC Kaas het bedrag van de uitkering in mindering gebracht op het melkgeld dat die leden toekwam voor de door hen geleverde melk. Bij vroegtijdige opzegging door leden die nog geen uitkering hadden ontvangen, is DOC Kaas niet overgegaan tot uitkering.

5. Het hof heeft geconcludeerd dat de statuten van DOC Kaas geen basis bevatten voor terugbetaling van de uitkering, dat sprake is van een met art. 2:60 BW strijdige situatie en dat het in het huishoudelijk reglement opgenomen art. 11 lid 4 (welke bepaling leden die een uitkering hadden ontvangen, maar vroegtijdig hadden opgezegd, tot terugbetaling verplichtte), een nietige bepaling is. De Hoge Raad stelt vast dat het oordeel van het hof moet worden gezien in het licht van de in cassatie niet of tevergeefs bestreden vaststelling van het hof dat de uitkering te betalen is aan de leden van DOC Kaas en dat de aanspraak van de leden op hun deel van de uitkering rechtstreeks voortvloeit uit het fusiebesluit van 21 mei 2015. Volgens de Hoge Raad ligt in het oordeel van het hof besloten dat de bewuste terugbetalingsverplichting in het huishoudelijk reglement afbreuk doet aan de al bij het fusiebesluit aan de leden toegezegde uitkering en dus aan de uittreding een financiële verplichting verbindt en daarom is aan te merken als een voorwaarde die is verbonden aan de uittreding van een lid zoals bedoeld in art. 2:60 BW. De Hoge Raad volgt het oordeel van het hof.

6. Het was DOC Kaas dus niet toegestaan om uitbetaling van de uitkering te weigeren op grond van vroegtijdige opzegging door het lid; immers op grond van het fusiebesluit was DOC Kaas verplicht tot betaling van de aan de leden toegezegde uitkering. Evenmin bestond er voor leden die reeds een uitkering hadden ontvangen een terugbetalingsverplichting, nu daarvoor de op grond van art. 2:60 BW noodzakelijke statutaire basis ontbrak.

7. Ik kan mij goed vinden in het oordeel van de Hoge Raad in navolging van het hof. De in het huishoudelijk reglement opgenomen voorwaarde moet worden gezien als een uittredingsvoorwaarde, aangezien het ging om een verplichting die ontstond bij uittreding. Nu de daarvoor op grond van art. 2:60 BW vereiste statutaire basis ontbrak, was deze nietig; dat voor een uittredingsvoorwaarde een statutaire basis is vereist, volgt ook uit de hiervoor onder 3 beschreven rechtspraak. Het hof en de Hoge Raad hebben niet beoordeeld of de in het huishoudelijk reglement opgenomen voorwaarden voor het overige – dus afgezien van het ontbreken van de statutaire basis – voldeden aan de andere vereisten van art. 2:60 BW; dit was immers in casu niet relevant nu de voorwaarden reeds in strijd waren met art. 2:60 BW door het ontbreken van een statutaire basis.

8. In de onderhavige casus heeft het hof geoordeeld dat het feit dat de ledenraad van DOC Kaas (unaniem) heeft besloten akkoord te gaan met de voorwaarden in het huishoudelijk reglement onvoldoende is, omdat de uittreedvoorwaarde zelf een statutaire basis moet hebben (Hof Arnhem-Leeuwarden 27 september 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:8349, r.o. 7.14).

Dat roept de vraag op of er situaties denkbaar zijn waarin contractuele uittreedvoorwaarden (wel) toelaatbaar zijn. Met andere woorden: kan een lid gebonden zijn aan een uittredingsvoorwaarde die weliswaar niet voldoet aan het bepaalde in art. 2:60 BW, bijvoorbeeld doordat deze een statutaire basis ontbeert, maar waartoe het lid zich in een overeenkomst met de coöperatie heeft verplicht? Hier wordt verschillend over gedacht. In Asser/Rensen (Asser/Rensen 2-III 2022/265) lezen we dat het niet de strekking is van art. 2:60 BW om steeds de geldigheid aan te tasten van een uittreedvoorwaarde die in plaats van in de statuten in een overeenkomst is opgenomen, maar dat het er bij art. 2:60 BW vooral

om gaat dat een lid wordt beschermd tegen bijvoorbeeld een bepaling op grond waarvan het bestuur uittreedvoorwaarden kan opleggen aan uittredende leden zonder dat de maatstaven daarvan kenbaar zijn, hetgeen in een overeenkomst evenzeer gewaarborgd kan zijn als in de statuten. Hof 's-Hertogenbosch lijkt er in het Dynadro/DA-arrest (Hof 's-Hertogenbosch 20 juni 2006, NJ 2008/214, «JOR» 2006/232) echter van uit te gaan dat een contractuele uittreedvoorwaarde ongeldig is indien de statuten er niet in voorzien.

In de conclusie bij het onderhavige arrest door A-G Assink lezen we dat een louter contractuele regeling (dus zonder statutaire basis) in beginsel niet voldoet aan art. 2:60 BW (Concl. A-G Assink, 13 oktober 2023, ECLI:NL:PHR:2023:910, voetnoot 27). Assink merkt daarbij onder meer op dat zo'n contractuele regeling voor anderen dan partijen daarbij in de regel niet kenbaar is. De woorden "in beginsel" lijken erop te duiden dat hij ervan uitgaat dat er zich situaties kunnen voordoen waarin een louter contractuele regeling wel voldoet, maar niet duidelijk wordt wanneer hiervan sprake is.

Bij zijn oordeel dat het (unanieme) besluit van de ledenraad van DOC Kaas om akkoord te gaan met de voorwaarden in het huishoudelijk reglement onvoldoende is vanwege het ontbreken van een statutaire basis, gaat het hof in de onderhavige casus niet in op de vraag of zijn oordeel anders zou zijn indien het niet slechts een besluit van de ledenraad zou betreffen, waarin doorgaans niet alle leden zitting hebben, maar een overeenkomst waarbij ieder afzonderlijk lid zich heeft verbonden aan de uittreedvoorwaarde (ervan uitgaande dat deze uittreedvoorwaarde dan overigens wel zodanig is dat deze niet strijdig is met de vrijheid van uittreding en in overeenstemming is met doel en strekking van de coöperatie). Evenmin komt aan de orde de daarvan afgeleide vraag of dat ook geldt indien slechts met een deel van de leden contractueel een uittreedvoorwaarde is overeengekomen (ervan uitgaande dat dit niet in strijd is met het uit art. 2:8 lid 1 BW voortvloeiende gelijkheidsbeginsel). Mij dunkt dat een lid ook gebonden zou moeten kunnen zijn aan een louter contractuele regeling omtrent uittreedvoorwaarden die dat lid is overeengekomen. Wil een coöperatie onzekerheid voorkomen, dan doet deze er gezien de bovenstaande discussie niettemin goed aan om de

uittreedvoorwaarden een statutaire basis te geven.

mr. M.A.J. Cremers
notaris bij Stibbe

133

Vennoten vof niet aansprakelijk op grond van Peeters/Gatzen-vordering

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden
19 september 2023, nr. 200.304.243,
ECLI:NL:GHARL:2023:7812
(mr. Janse, mr. Van Driel van Wageningen,
mr. Dings)
Noot mr. J.M. Blanco Fernández

Vof. Vennoten zijn tegenover vennootschap niet aansprakelijk voor faillissementstekort. Onvoldoende aanknopingspunten voor analoge toepassing van bepalingen die zien op aansprakelijkheid van bestuurders van Boek 2 BW wegens onbehoorlijke taakvervulling of onrechtmatige daad. Vervolg op Rb. Overijssel 4 augustus 2021, «JOR» 2022/30, m.nt. Van Veen.

[BW art. 6:162]

Voor het slagen van een Peeters/Gatzen-vordering is nodig dat de gefailleerde (in dit geval: de vof) de gezamenlijke schuldeisers heeft benadeeld en een derde (in dit geval: de vennoten) daarbij betrokken was. De curator heeft niet (toereikend) onderbouwd dat en hoe de vof door de, volgens de curator, gebrekkige inrichting van haar administratie de gezamenlijke schuldeisers heeft benadeeld. De curator doet een beroep op analoge toepassing van art. 2:248 lid 2 BW jo. art. 2:10 BW en ook van art. 2:9 BW. Het hof ziet echter geen aanleiding voor de analoge toepassing van genoemde wetsbepalingen. Een vof is geen kapitaalvennootschap, zelfs geen rechtspersoon, en haar vennoten zijn geen bestuurders. Art. 18 WvK biedt de schuldeisers van de vof reeds de mogelijkheid de vennoten hoofdelijk aan te spreken voor de schulden van de vennootschap. Tegen die achtergrond ontbreken voldoende aanknopings-

punten om genoemde artikelen naar analogie te kunnen toepassen.

Los van de gebrekkige juridische onderbouwing van zijn vordering op dit punt, is het hof van oordeel dat de curator ook feitelijk onvoldoende heeft onderbouwd dat niet voldaan is aan de administratieplicht van, in dit geval, art. 3:15i BW. In zijn arrest Brens/Sarper (HR 11 juni 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC0994) heeft de Hoge Raad overwogen dat het oordeel van het hof dat aan de eisen van art. 2:14 lid 1 (oud) BW is voldaan indien de administratie van de vennootschap zodanig is dat men “snel inzicht kan krijgen in de debiteuren- en crediteurenpositie op enig moment” en dat “deze posities en stand van de liquiditeiten, gezien de aard en omvang van de onderneming, een redelijk inzicht geven in de vermogenspositie” niet blijkt geeft van een onjuiste rechtsopvatting. Voor het antwoord op de vraag of de administratie voldoet aan de daaraan te stellen eisen kunnen ook andere elementen dan de debiteuren- en crediteurenpositie en de stand van de liquiditeiten van belang zijn (HR 10 oktober 2014, «JOR» 2014/327, m.nt. Harmsen). Tegen die achtergrond heeft de curator zijn verwijten onvoldoende toegelicht. Voor zover er hier en daar vergeten is iets in de administratie te boeken of voldoende toe te lichten, is dat onvoldoende om een schending van de administratieplicht in de hiervoor bedoelde zin aan te kunnen nemen.

De conclusie is dat het beroep op art. 6:162 BW faalt voor zover het op deze grond (schending administratieplicht) is gestoeld.

De vorderingen van Menzis en de Gemeente Enschede op de vennoten wegens te veel of onterecht gedeclareerde zorg staan niet vast. Al op die grond sneuvelt de daarop gebaseerde Peeters/Gatzen-vordering. Maar ook als de vorderingen van Menzis en De Gemeente Enschede wel zouden hebben vastgestaan, valt nog niet in te zien dat dan sprake is van een onrechtmatige daad jegens alle schuldeisers overeenkomstig het arrest Peeters/Gatzen. Daarvoor is nodig dat de vof benadelingshandeling(en) heeft gepleegd waardoor al haar schuldeisers schade hebben geleden, en waarbij dan een of meer derden (in dit geval: de vennoten) waren betrokken.

De gestelde ernstig tekortschietende wijze waarop de vennoten de vof hebben “bestuurd” kan niet op één lijn worden gesteld met de specifieke benadelingshandeling die nodig is voor het kunnen instellen van een Peeters/Gatzen-vordering.